

3. HAFTA

TÜRK İNKILAP HAREKETLERİ

ALT BAŞLIKLAR

- ❖ Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar
 - a) Cumhuriyetin İlanı
- ❖ Cumhuriyetin İlanının Önemi
 - b) Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)
- ❖ Sebepleri
- ❖ Halifeliğin Kaldırılmasının Önemi
- ❖ Halifeliğin Kaldırıldığı Gün Çıkarılan Diğer Yasalar

TÜRK İNKILAP HAREKETLERİ

Mudanya Mütarekesi ile Milli Mücadele'nin silahlı aşaması başarıyla tamamlanmış, sıra Lozan görüşmelerinin ardından imzalanacak kalıcı barış antlaşmasının kabulüne gelmişti. Lozan görüşmelerinin Şubat 1923 başında kesintiye uğraması üzerine Ankara'ya dönen delegelerin TBMM'de verdikleri bilgiler önemli tartışmalara neden olmuş, uzlaşma sağlanamaz bir görüntü ortaya çıkmıştı.

TÜRK İNKILAP HAREKETLERİ

Bunun üzerine Milli Mücadele'nin silahlı aşamasını başarıyla yöneterek Anadolu'yu düşman işgalinden kurtaran I. Meclis döneminin işlevini tamamladığını, siyasi mücadele aşamasında Türk halkından destek almış yeni bir Meclisin daha sağlıklı

ve yararlı çalışabileceğini düşünen Mustafa Kemal Paşa, II. TBMM seçimlerine gidileceğini açıklamıştı. TBMM'nin aldığı seçim kararıyla birlikte başında bulunduğu Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun 1 Nisan 1923'te seçim beyannamesini kamuoyuna açıklayan Mustafa Kemal Paşa seçim sürecini başlatmıştı.

TÜRK İNKILAP HAREKETLERİ

II. TBMM seçimlerinin tamamlanması üzerine 11 Ağustos 1923 tarihinde toplanan TBMM göreve başlamış ve Mustafa Kemal Paşa'yı yeniden Meclis Başkanlığı'na seçmiştir. Bu arada Lozan'da sürdürülen barış görüşmeleri, 24 Temmuz 1923

tarihinde Lozan'da imzalanan barış antlaşmasının TBMM gündemine görüşülmesi ve 23 Ağustos 1923 tarihinde onaylanması sağlanmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM'de onaylanarak Yeni Türk Devleti'nin tapusunun alınmasından sonra sıra, milletin son zamanlarda içinde bulunduğu geri kalmışlıktan kurtarılması ve çağının en yüksek medeni icaplarına göre ilerlemesinin sağlanmasına gelmişti.

TÜRK İNKILAP HAREKETLERİ

Bu bağlamda Türk milletine yeni bir görüntü ve kimlik kazandırmak düşüncesinde olan Mustafa Kemal Paşa, onu çağdaş dünyanın kabul ettiği sosyal ve kültürel değerlere kavuşturmak ve modern esaslara göre donatmak istiyordu.

Bunun için uzun zamandır düşünce dünyasında oluşturduğu planları uygulamaya koymak için, uygun koşulları bekleyerek millete mal etmek için zemin hazırlamaya çalışıyordu. Kuşkusuz bu çalışmaları yakın çevresiyle de değerlendiriyordu. Milli iradenin desteğini alan II. TBMM'nin açılması ve Lozan Barış Antlaşması'nın onaylanması, Mustafa Kemal Paşa'nın "Türk halkını bütünüyle çağdaş ve medeni bir toplum durumuna ulaştırmak" projesi için inkılapların yapılmasını gerekli kılmıştı.

Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar

a) Cumhuriyetin İlanı

Dilimize Arapçadan geçen “cumhur” halk, ahali, büyük kalabalık anlamına gelmektedir. Cumhuriyet ise, halka dayanan, gücünü halktan alan bir devlet şeklini ifade eder. Dolayısıyla cumhuriyet yönetiminde egemenlik, bir zümreye veya sınıfa değil toplumun bütün kesimlerine aittir. İlk kez Fransız devrimiyle ortaya çıkan cumhuriyet fikri, Mustafa Kemal Paşa'nın daha çocukluktan itibaren düşüncesinde yer almış, Türk milletinin bir gün mutlaka cumhuriyet idaresine kavuşacağını ifade etmiştir.

Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar

a) Cumhuriyetin İlanı

Nitekim Türk Kurtuluş Savaşı'nı sevk ve idare eden ve 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" prensibini benimsemiş olması, adı koyulmamış bir cumhuriyet idaresinin kabulü anlamına geliyordu. Zaten 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adını taşıyan ilk Anayasa'da da milli egemenlik ilkesi açıkça vurgulanmıştı.

a) Cumhuriyetin İlanı

1923 yılı Ekim ayına gelindiğinde, henüz kabine sistemine geçilmediği bir dönemde 25 Ekim'de Başbakan Fethi Okyar Bey'in istifa etmesi ve yeni hükümetin bir türlü kurulamaması, Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatini çekmiş ve mevcut hükümet bunalımının çözüme kavuşturulması için yakın arkadaşlarıyla 28 Ekim gecesi Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapılmasını gerektirmişti. Toplantıda, başsız bir devletin olamayacağı görüşünün ortaya çıkması ve

yabancı ülkelerde “Türkiye’nin bir devlet başkanı bile yok” gibi sözlerin yayılmaya başladığının görülmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, cumhuriyetin ilanı için beklenen günün geldiğini görerek yanındakilere “yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz” diyerek görüşünü açıklamıştı.

a)

Cumhuriyetin İlanı

Bunun için 1921 Anayasası'nın ilgili maddelerinde yapılacak değişikliklere dair kanun teklifleri hazırlanarak 29 Ekim günü önce Halk Fırkası grubunda, ardından da TBMM'de kabul edilmesiyle cumhuriyet ilan edilmiş oldu. Aynı gün ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin devlet başkanı olacak cumhurbaşkanlığı seçimi yapılarak Mustafa Kemal Paşa cumhuriyetin ilk cumhurbaşkanı seçildi. Anayasa'da yapılan değişikliklerle, TBMM'nin açıldığı tarihten beri uygulanagelen, ancak zaman zaman hükümet krizlerine de neden olan sistem değiştirilerek kabine sistemine geçilmiş oldu.

Cumhuriyetin İlanının Önemi

1

Rejimin ve devletin adı belli oldu.

2

Devlet başkanlığı sorunu çözüldü.

3

Kabine sistemine geçildi.

4

1921 Anayasasında ilk önemli değişiklik yapıldı.

5

Daha uyumlu ve yürütmeyi aksatmayacak hükümetlerin oluşması için zemin hazırladı.

6

Meclis başkanlığı ile hükümet başkanlığı birbirinden ayrıldı.

Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar

b) Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Halife, sözlük anlamı olarak, bir işte birinin yerine geçen kişi, onu temsil eden kimse demektir. İslami anlayışa göre halife, cismani ve ruhani, yani hem devlet başkanı, hem de hükümet başkanı olarak dünyevi iktidarı, hem de imam olarak ahret işlerini yürütür. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in ölümünden sonraki dört halife döneminde halifeler seçimle işbaşına gelirlerken, Emeviler döneminden itibaren seçimler kaldırılarak saltanat usulüne göre babadan oğla geçme şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Zaman içinde İslam coğrafyasının değişik bölgelerinde birden çok halifelik iddiasında bulunanlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin halifelikle tanışması, Yavuz Sultan Selim'in 1517 tarihindeki Mısır seferinden sonra olmuştur. Bu tarihten itibaren tahta çıkan Osmanlı sultanları aynı zamanda halife unvanını da taşımaya başlamışlardır.

b) Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Osmanlı devleti döneminin en güçlü siyasi otoritesi oldukları dönemlerde halifelik gücünden çok fazla yararlanmaya çalışmamışlar, buna pek de gerek duymamışlardı. Zaman içinde siyasi otoritenin zayıflaması, Batı'da yaygınlaşan milliyetçiliğin etkisinin Osmanlı coğrafyasında da karşılık bulması gibi nedenlerden dolayı halifelik, Osmanlı siyasetinin başlıca unsurlarından biri haline gelmişti. Devletin İslam coğrafyasının bütünlüğünü sağlamak ve Osmanlı coğrafyası dışındaki İslam dünyasının desteğini almak amacıyla halifelik gücü üzerinden sürdürülmeye çalışılan İslamcılık politikası da

Son Halife Abdülmecid Efendi

Milliyetçiliğin Arap coğrafyasında da yaygınlaşması nedeniyle ciddi bir sonuç vermemiştir. Bu durumun en belirgin örneği I. Dünya Savaşı sırasında yaşanmış, Halife Sultan Mehmet Reşat cihad-ı ekber ilan etmesine rağmen, hem Çanakkale cephesinde İngiliz sömürgelerinden getirilen Müslümanlar Osmanlı'ya karşı savaşmış, hem de Osmanlı'ya karşı Arap coğrafyasında Arap-İngiliz işbirliği gerçekleştirilmiş olmasıydı.

b)

Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Milli Mücadele'nin silahlı aşamasının başarıyla tamamlandığı Mudanya Mütarekesi ile tescil edildikten sonra İtilaf Devletleri'nce kalıcı barış için toplanma çağrısı yapılan Lozan'a bağımsızlık mücadelesinin sahibi olan Ankara Hükümeti'nin yanı sıra İstanbul Hükümeti'nin de davet edilmesi TBMM tarafından ulusal egemenliğe aykırı bir durum olarak değerlendirilerek 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmış, ancak TBMM tarafından halifeliğin devamına karar verilmişti. Ancak TBMM tarafından halife olarak belirlenen Abdülmecit Efendi'nin bazı tutum ve davranışlarının ülkede iki başlılığa neden olması ve ilan ve kabul edilen cumhuriyet rejimiyle halifeliğin bağdaşmaması nedeniyle 3 Mart 1924 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen bir yasa ile halifelik kaldırılarak Osmanlı hanedanı mensuplarının yurtdışına çıkması kararı alınmıştı.

Halifeliğin kaldırılması haberini veren
Akşam gazetesesi

Halifeliğin Kaldırılma Sebepleri

1

Halife Abdülmecit'in TBMM'nin belirlediği kurallara uymaması.

2

Halifeliğin laiklikle bağdaşmaması.

3

Halifeliğin cumhuriyet rejimi ile çelişki içinde olması

4

Halifelik makamının cumhuriyet karşıtları için sığınak haline gelmesi.

5

Halifelik makamının, yapılacak inkılaplar için engel görülmesi.

6

İslam ülkelerinde sömürgeleri olan Avrupalı devletlerin halifeliği temsil eden Türkiye'yi kendileri için potansiyel tehlike olarak görmesinin Türkiye'nin dışişlerini olumsuz etkilemesi.

Halifeliğin Kaldırıldığı Gün Çıkarılan Diğer Yasalar

1)

Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Böylece bütün eğitim öğretim faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığının denetimine alındı. Medreseler de kapatıldı. Toplumda yaşanan kültürel çatışma ortadan kaldırıldı. Eğitim öğretimde hem ikilik ortadan kaldırıldı hem de laiklik ve millilik sağlandı.

2)

Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti kaldırılarak yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu. Böylece, hükümette bir siyasi makam olan bakanlığın yerine, din hizmetleri siyasetten uzak idari bir yapıya kavuşturulmuş oldu. Aynı zamanda din hizmetlerindeki çok başlılık ve parçalanmışlık ortadan kaldırıldı.

3)

Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığının yetkilerini bünyesinde bulunduran ve siyasi nitelikli bir kurum olan Erkan-ı Harbiye Vekaleti kaldırılarak; yerine Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı oluşturuldu. Böylece askeri yetki ile siyasi yetki birbirinden ayrılmış oldu.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1.

Aşağıdakilerden hangisi, Cumhuriyet'in ilânı ile çözüme kavuşturulan sorunlardan biri değildir?

- ☐ A) Osmanlı Hanedanının siyasi yetkileri tümüyle sona erdi.
- ☐ B) Kabine sistemine geçildi.
- ☐ C) Devlet başkanlığı sorunu çözüldü.
- ☐ D) Yeni Türk devletinin adı kondu

2.

20 Ocak 1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu) kısa ve dar kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Bu durumun nedeni aşağıdakilerden hangisine bağlanamaz?

- ☐ A) Savaş ortamında hazırlanmış olmasına
- ☐ B) Öncelikli olarak yapılacak düzenlemeleri hedeflemesine
- ☐ C) Kısa sürede amaca ulaşmak istenmesine
- ☐ D) İtilâf Devletlerinin baskısından çekinilmesine

3.

Aşağıdakilerden hangisi, Birinci dönem TBMM'nin kabul ettiği önemli kararlardan biri değildir?

- ☐ A) Saltanatın Kaldırılması
- ☐ B) Lozan Antlaşmasının onaylanması
- ☐ C) Mudanya Ateşkes Antlaşmasını imzalaması
- ☐ D) Başkomutanlık yasasının çıkarılması

4.

Aşağıdakilerden hangisi Halifeliğin kaldırılmasına yol açan yol açan nedenlerden biri değildir?

- ☐ A) Eski düzen yanlılarının toplandığı yer olması
- ☐ B) Lâikliğe geçişin hızlandırılması
- ☐ C) Ulusal egemenliğin tümüyle gerçekleşmesi
- ☐ D) Çok partili demokrasiye geçiş

5.

Aşağıdakilerden hangisi II. Dönem TBMM'nin icraatlarından biridir.

- ☐ A) Hıyanet-i Vataniye yasasının çıkarılması
- ☐ B) Saltanatın kaldırılması
- ☐ C) Başkomutanlık yasasının kabul edilmesi
- ☐ D) Lozan Antlaşmasının onaylanması

6.

Aşağıdakilerden hangisi “Cumhuriyetin İlânı” ile çözüme kavuşturulan sorunlardan biri değildir?

- ☐ A) Rejim tartışmaları sona erdi
- ☐ B) Lâiklik gerçekleşti.
- ☐ C) Devlet Başkanlığı sorunu çözüldü.
- ☐ D) Meclis hükümeti yerine kabine hükümeti sistemine geçildi

7.

Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet'in ilânının sonuçları arasında yer almaz?

- ☐ A) Devlet başkanlığı sorunu çözümlenmiştir
- ☐ B) Devletin rejiminin adı konmuştur
- ☐ C) Meclis Hükûmeti sistemi kalkarak Kabine sistemine geçilmiştir
- ☐ D) Osmanlı hanedan üyeleri yurt dışına çıkartılmıştır

8.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

- ☐ A) Tüm öğretim kurumlarının devletin kesin denetimine girmesidir.
- ☐ B) Yabancı okulların kapatılması ile ilgili kanundur.
- ☐ C) Medreselerin düzenlenmesi için çıkarılan kanundur.
- ☐ D) Batı türü okulların açılmasına yönelik kanundur.

9.

Yeni Türk devletinin yönetim şeklinin cumhuriyet olmasını sağlamak isteyen Mustafa Kemal, bu düşüncesini gerçekleştirmek ve cumhuriyeti ilan etmek için hangi fırsattan yararlanmıştır?

- ☐ A) Mevcut uygulamanın hükümet bunalımına neden olması
- ☐ B) Halifenin olumsuz tavır takınması
- ☐ C) Saltanatın kaldırılması
- ☐ D) Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması

10.

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra kurulan ilk siyasi parti aşağıdakilerden hangisidir?

- ☐ A) Cumhuriyet Halk Fırkası
- ☐ B) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
- ☐ C) Serbest Cumhuriyet Fırkası
- ☐ D) Demokrat Parti

11.

Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyetin ilan edilmesine ortam hazırlayan ve bunu kolaylaştıran etkenlerden biri değildir?

- ☐ A) Saltanatın kaldırılması
- ☐ B) Halifeliğin kaldırılmış olması
- ☐ C) Meclis çalışmalarının tıkanması
- ☐ D) Hükümet bunalımının aşılammaması

CEVAP ANAHTARI

1- A

5- D

9- A

2- D

6- B

10- B

3- B

7- D

11- B

4- D

8- A

3. Hafta Ders Konuları Burada Sonlanmaktadır

HOŞÇAKALIN